

Kiran Klaus Patel, *Project Europe: A History* (Cambridge University Press; Cambridge, 2020) 388 p., € 28,99 ISBN 9781108494960

De lange lijnen van de Europese integratie

De Europese Unie heeft zich het afgelopen decennium geconfronteerd gezien met een reeks heftige crises: de staatsschuldencrisis, de vluchtelingen crisis, en Brexit lijken achtereenvolgend diepe scheuren in het Europese project te hebben blootgelegd. Voor Kiran Klaus Patel vormde dit de aanleiding om met een breder historisch perspectief naar de Europese integratie te kijken, en de mythen en kritieken die het Europese project onderweg omringden onder de loep te leggen. Het resultaat is een vernieuwend boek, dat niet alleen gaat over Europese staatsmannen, instituties, en verdragen, maar waarin ook boeren en activisten aan bod komen. In de acht hoofdstukken staan verschillende kernonderwerpen uit de geschiedenis van de EU centraal, waaronder vrede en veiligheid, groei en welvaart, participatie en technocratie, en desintegratie en disfunctionaliteit. Met *Project Europe: A History* schetst Patel een dynamisch beeld van de Europese integratie, en laat hij zien dat de uitdagingen waar de EU vandaag de dag voor staat niet zo uniek zijn als wordt gesuggereerd, maar juist een integraal onderdeel vormen van de lange lijnen van het Europese integratieproject.

Project Europe biedt een veelzijdig en genuanceerd narratief, dat in meer dan in één opzicht een verrijking biedt voor het academische veld. Waar eerdere publicaties over de geschiedenis van de EU veelal het progressieve karakter van het integratieproject benadrukken – het idee van *an ever closer union* – met een focus op motivaties en voortstuwende factoren, is Patel geïnteresseerd in de vragen hoe en waarom de Europese integratie daadwerkelijk gestalte kreeg. Een terugkerend thema is zo het punt waarom

juist de Europese Economische Gemeenschap zich ontwikkelde tot het voornaamste forum voor Europese samenwerking, terwijl er zich op meerdere momenten concurrerende samenwerkingsverbanden aandeden en het geenszins onvermijdelijk was dat de EEG de belangrijkste speler zou worden. De wijdverbreide opvatting dat het Europese project fundamenteel verschilt van andere vormen van regionale en internationale samenwerking wordt hiermee ook in twijfel getrokken.

Bovendien beperkt Patel zich niet tot de periode vanaf 1950, wat dikwijls als het startschot voor de integratie van Europa wordt beschouwd. Met geregelde verwijzingen naar de eerste helft van de twintigste eeuw laat hij overtuigend zien dat vele ideeën over mogelijke Europese samenwerking hun oorsprong vinden ruim voor de Schumanverklaring van 1950.

Daar waar het veld van Europese integratiegeschiedenis zich van oudsher tevens kenmerkt door een sterke focus op het samenspel van nationale regeringen wordt in recenter jaren meer aandacht besteed aan de rol van burgers, belangengroepen, en andere niet-statelijke actoren. Zo laat Patel ook een breed scala aan actoren de revue passeren: van groepjes activisten die demonstreerden aan de Frans-Duitse grens tot de Internationale Arbeidsorganisatie. Wat dit betreft sluit Project Europa aan bij de stand van zaken van het veld, hoewel de interpretatie van de rol van belangengroepen soms wat beperkt blijft, vooral na het eerste naoorlogse decennium. Dit is opvallend, omdat de jaren '60 en vooral de jaren '70 een aanzienlijke toename zagen in

de participatie van belangengroepen in de Europese politieke arena.

De opbouw van het boek weerspiegelt Patels aspiratie om de Europese integratie te bevrijden uit de historiografische kaders waarin zij doorgaans behandeld wordt. In plaats van een strikt chronologische of naar beleidsterrein geordende analyse hanteert hij een probleem-georiënteerde aanpak: elk van de acht hoofdstukken bespreekt een centraal onderdeel uit de geschiedenis van de EU. Hierbij valt te denken aan thema's als het spanningsveld tussen participatie en technocratie, de mate waarin het Europese project heeft bijgedragen aan vrede en veiligheid, of de afbeelding van de EU als een bureaucratische kolos.

Ondersteund door een veelheid aan archiefmateriaal schetst Patel zo een dynamisch beeld van het verloop van de Europese integratie: hij laat zien dat de EEG gedurende de beginjaren breekbaarder en onbeduidender was dan vaak gedacht, terwijl de jaren zeventig – vaak beschouwd als een periode van stagnatie en eurosclerose – daarentegen een fase van grote transformatie waren, waarin de Europese Gemeenschap tot wasdom kwam.

Patels besluit om zijn handboek op meerdere perspectieven en grondig archiefonderzoek te baseren heeft als nadeel dat de temporele reikwijdte erdoor begrensd wordt, en het Verdrag van Maastricht zodoende het eindpunt van zijn betoog vormt. De historische duiding die we vandaag de dag zo goed zouden kunnen gebruiken ontbreekt daardoor helaas voor de meest recente periode.

Alles overziend toont Patel dat Project Europa een complex geheel van veranderlijkheden en tegengestelde krachten is. Het sleutelwoord hierin is 'project', dat in tegenstelling tot een op voorhand uitgestippeld plan ruimte biedt aan herziening en verandering. Juist de perioden van onrust en beroering zorgden ervoor dat het Europese project zich kon aanpassen en nieuwe kansen in zijn ontwikkeling kon grijpen. Ook wijst Patel erop dat verscheidene actuele uitdagingen waar de EU zich mee geconfronteerd ziet zich al soms eerder in de geschiedenis hebben voorgedaan. Zo beschouwt hij, in het licht van de Britse beëindiging van het EU-lidmaatschap, desintegratie en disfunctionaliteit als een onderdeel van het Europese politieke proces, door te wijzen op minder bekende uittredingen zoals Groenland in 1985. Op deze manier wordt een fenomeen als Brexit gedeeltelijk ontgaan van uniciteit en in een langere historische ontwikkeling geplaatst.

Met *Project Europe* is Kiran Klaus Patel erin geslaagd een indrukwekkende toevoeging aan het veld van de Europese integratie-geschiedenis te schrijven, die mag gelden als een nieuw standaardwerk. Op overtuigende wijze laat hij zien dat de EU een grilliger, veranderlijker totstandkoming kende dan vaak wordt aangenomen. De historische duiding van de Europese integratie is zo tevens van belang voor de toekomst van het nog onvoltooide Europese project.

Alessandra Schimmel, Universiteit Utrecht